

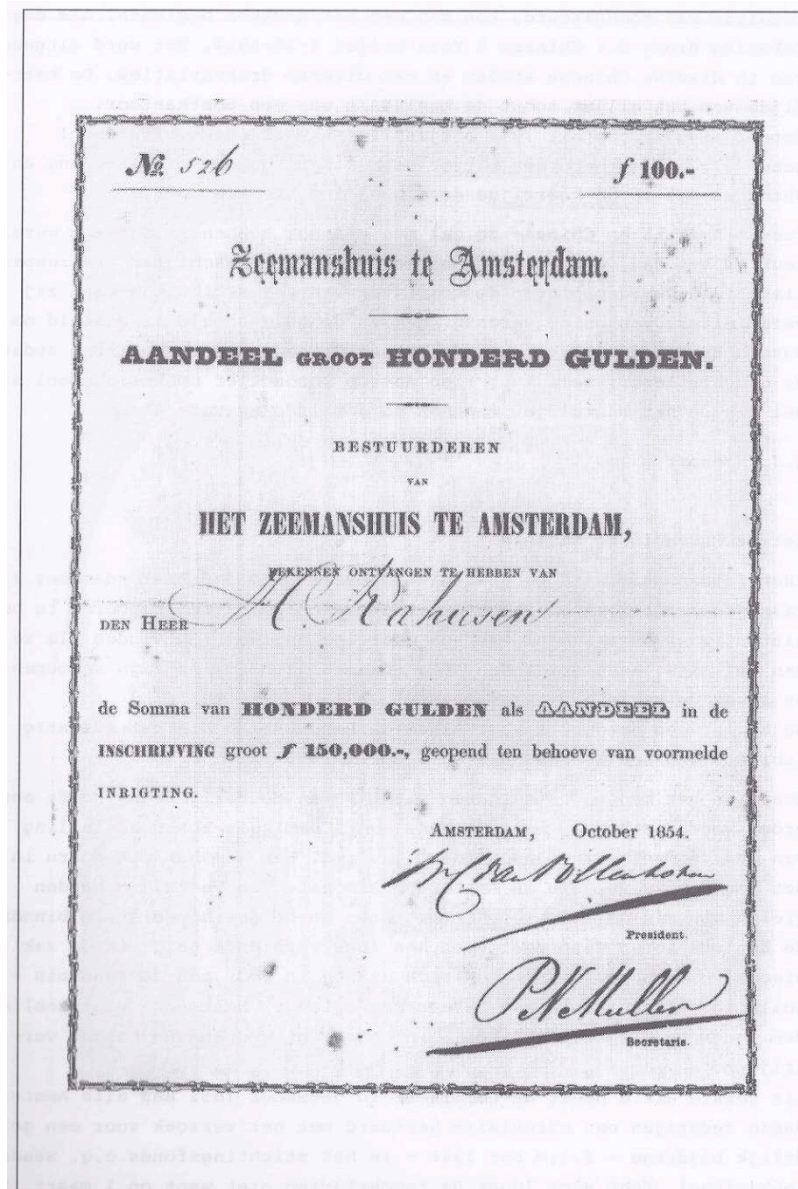
Het ZEEMANSHUIS te Amsterdam

"Het Zeemanshuis werd gebouwd uit de overweging dat Amsterdam met zijn talrijke reederijen op de groote vaart een inrichting behoorde te bezitten, waar onze zeelui een hun waardige huisvesting vinden als ze aan wal zijn. Want juist dan staat Janmaat zoo los in zijn schoenen en spant de verleiding haar netten".

Zo begint een artikel in het Algemeen Handelsblad bij het 40-jarig jubileum van het Zeemanshuis op 6 april 1898.

Reeds in het begin van de jaren vijftig van de vorige eeuw heeft een groep vooraanstaande Amsterdammers een "Commissie tot daarstelling van een Zeemanshuis te Amsterdam" gevormd. Het was hun een doorn in het oog dat zeelui die in Amsterdam afmonsterden veelal in handen vielen van min of meer louche kosthuis- en bordeelhouders die binnen de kortste keren deze zeelieden hun zuur verdiende geld uit de zak wisten te kloppen. Zij zetten zich daarom in voor een Zeemanshuis - zoals in vele buitenlandse havens reeds langer bestond - waar zeelieden tegen redelijke prijs kost, inwoning en ontspanning konden verkrijgen.

Als eerste aktie heeft de Commissie in december 1852 aan alle Amsterdamse rederijen een circulaire gestuurd met het verzoek voor een geldelijk bijdrage - f 1,- per last - in het stichtingsfonds c.q. aandelenkapitaal. Echt vlot loopt de inschrijving niet want op 1 maart 1853 is pas f 80.000 bijeengebracht van de benodigde f 150.000. Men doet dan ook een oproep aan de burgerij om aandelen te nemen.

In oktober 1853 verleent de gemeente vergunning voor de bouw van het Zeemanshuis op het Kadijksplein. Gekozen wordt voor een ontwerp van de architect A.J. Sevenhuysen. Als gevolg van gerezen verwickelingen, wordt later de uitvoering echter opgedragen aan architect A.N. Godefroi. Hoewel in maart 1854 nog pas *f* 100.000 van de emissie van *f* 150.000 geplaatst is, worden fundering en grondwerken toch aanbesteed. Pas 2 jaar later, in februari 1856, vindt de aanbesteding van het gebouw plaats.

Op 6 april 1858 wordt het gebouw officieel in gebruik genomen.

Over het algemeen is men tevreden over de financiële gang van zaken m.b.t. het huis. Door de jaren heen blijven de zeelui van het huis en haar faciliteiten gebruik maken. Velen van hen komen ook regelmatig weer terug. Gedurende de eerste 25 jaar hebben 15.703 zeelieden (8130 Nederlanders en 7573 buitenlanders, zijnde 2875 stuurlieden, 11.233 onderofficieren en matrozen en 1595 lichtmatrozen en jongens) in het huis verbleven; bij het 40-jarig jubileum in 1898 totaal 25.286.

In de jaarlijkse opgaven van het aantal zeelieden dat van het huis gebruik maakt, zijn een drietal opvallende zaken waar te nemen die direkt te maken hebben met de economische gang van zaken in de Amsterdamse haven. Zo loopt in de periode 1870-1875 het aantal zeelieden dat van het huis gebruik maakt terug. Dit wordt veroorzaakt doordat steeds meer - grotere - schepen de Amsterdamse haven mijden door haar slechte bereikbaarheid en afmonsteren in Nieuwe Diep, Rotterdam of Vlissingen. De openstelling van de haven van IJmuiden in november 1876 geeft direkt een wezenlijke toename van het aantal schepen in Amsterdam te zien.

Een tweede opvallend feit is, dat na de jaren zeventig, het gemiddelde aantal dagen dat de zeelui in het huis blijven, afneemt. Dit wordt veroorzaakt door de sterke toename van de stoomvaart ten koste van de zeilvaart. Hierdoor nam niet alleen het aantal zeelui af, maar werden meer en meer enkele reizen direkt na elkaar gemaakt met veel minder waldagen daar tussen.

Het derde opvallende punt betreft niet zozeer het Zeemanshuis zelf maar de daaraan sinds 1859 verbonden Zeevaarkundige school. Aan het eind van de jaren zeventig loopt het aantal leerlingen van de school sterk terug. Dit is te wijten aan de malaise in de zeevaart en de vermindering van het aantal schepen in de grote vaart, waardoor de belangstelling voor het beroep van zeeman sterk afneemt. Volgens opgave van het bestuur is de ontwikkeling van de Nederlandse vloot op de grote vaart over de periode 1859-79 als volgt geweest:

Per 31.12.1859 totaal 536 zeilschepen

Per 31.12.1867 totaal 394 zeilschepen

Per 31.01.1878 totaal 140 zeilschepen en 15 stoomschepen

Per 31.12.1879 totaal 114 zeilschepen en 14 stoomschepen

In totaal een achteruitgang van 149.000 ton in 20 jaar.

De exploitatie van het Zeemanshuis diende geheel bekostigd te worden uit het door zeelui betaalde kostgeld (niet kostendekkend), jaarlijkse bijdragen van begunstigers en giften en legaten. Opvallend is, dat bij het 40-jarig jubileum wordt medegedeeld dat in de loop der jaren 475 aandelen à *f* 100 uit de oorspronkelijk emissie als gift zijn terugontvangen.

Ter financiering van verbeteringen etc. is in april 1871 nog een obligatielening groot *f* 75.000 a 3 % (250 stukken à *f* 300) uitgegeven. Deze is geheel in Amsterdam geplaatst.

J.E. Wustenhoff

Uit: V.V.O.F. Mededelingenblad Vijftiende jaargang Nr. 3 van september 1993.